

Gail Kligman, Katherine Verdery, *Țăranii sub asediu. Colectivizarea agriculturii în România (1949-1962)*, Iași, Editura Polirom, 2015, 486 p.

[*Peasants under Siege. The Collectivization of Agriculture in Romania, 1949-1962*, Princeton: Princeton University Press, 2011, 520 p.]

Publicată în 2011 la editura prestigioasei universități Princeton din Statele Unite, această lucrare a fost extrem de bine primită și foarte apreciată în mediul academic american, fiind recompensată, un an mai târziu, cu mai multe premii, din partea American Sociology Association și Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies.

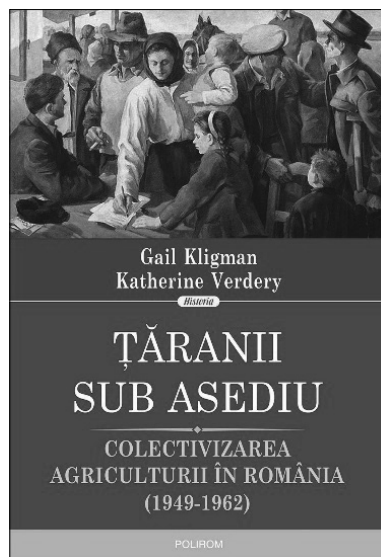
Tradus și publicat în România patru ani mai târziu, volumul reprezintă demersul cercetărilor individuale ale celor două autoare (cercetări făcute începând cu anii '70 în sate din România), dar și al unui proiect multidisciplinar, de grup, inițiat în 1998 împreună cu specialiști din România și din alte țări.

Autoarele însele mărturisesc că nu și-au propus să prezinte o istorie succintă a colectivizării (existau deja o serie de lucrări în acest sens, așa cum vasta bibliografie a cărții o subliniază), „ci doar să oferim propria viziune asupra acestui proces, viziune care are la bază o combinație de cercetări arhivistice și etnografice și concepte din științele sociale legate de proprietate, persoană și stat” (p. 13). Totuși, pentru că volumul se adresează și cititorilor de limbă engleză, autoarele au descris, într-un capitol introductiv suficient de consistent, contextul mai larg în care s-a desfășurat procesul de colectivizare. Aici au explicat rolul colectivizării în crearea partidului-stat, relația dintre proprietate și persoane (abordată din punct de vedere antropologic), metodele și sursele folosite pentru investigare, precum și modalitatea de interpretare a surselor multiple.

Lucrarea cuprinde opt capitole, structurate în trei părți:

Prima parte, intitulată „Bazele colectivizării”, cuprinde trei capitole. Primul capitol, „Tiparul sovietic”, descrie cele două mecanisme prin care României i-a fost impus „modelul” sovietic, și anume consilierii sovietici și Securitatea, precum și organizarea partidului-stat. Tot în acest capitol autoarele fac o scurtă comparație a proceselor de colectivizare din Uniunea Sovietică și Europa de Est, în care subliniază atât punctele comune, cât și deosebirile evidente dintre ele.

Capitolul 2, „Comunitatea sătească și politica de colectivizare, 1945-1962”, creionează trăsăturile definitorii ale colectivizării în România. În prima parte a capitolului se descrie organizarea socială a satului românesc înainte de venirea comuniștilor la putere, cu vasta rețea de legături bazate pe relații de rudenie și ierarhii rurale. Apoi se

încearcă o definiție a „persoanei” ca ideal de statut social în perioada antecomunistă, căreia îi sunt atribuite o serie de trăsături pozitive. Pe baza informațiilor prezentate în prima parte a capitolului, autoarele formulează câteva concluzii pertinente referitoare la organizarea și valorile sociale ale satului românesc din perioada antecomunistă, care lasă însă loc de discuții (p. 113). În a doua parte a capitolului, se face o prezentare succintă a reformei agrare din 1945, a politicii de rechiziții de produse agricole și a cotelor impuse țăranilor. Apoi este făcut un sumar al procesului de colectivizare.

O consecință a reformei agrare, menționată în lucrare, este confiscarea pământului a peste 150.000 de familii germane, fapt considerat de autoare drept primul act al colectivizării. De asemenea, o altă consecință a reformei agrare, a fost introducerea cotelor, pentru a aproviziona orașele cu alimente. În prezentarea colectivizării, autoarele demonstrează că procesul nu a fost unul constant, ci a suferit frecvente fluctuații atât spațiale, cât și temporale, cauzate de disensiunile de la vârful partidului, de împotrivirea țăranimii, de nevoia aprovizionării cu hrană a populației urbane. Pe de altă parte, se subliniază șase trăsături ale colectivizării și anume: dezagregarea proprietății private, dialectica dintre centralizare și descentralizare, dificultățile organizatorice, aparenta preocupare a partidului față de legalitate, diferențierea pe regiuni și folosirea violenței, în paralel cu revolte ale populației mai ales ale femeilor. În opinia autoarelor, cotele și colectivizarea au contribuit decisiv la consolidarea controlului de partid asupra aprovizionării cu produse agricole și asupra țăranimii ca grup social.

În capitolul 3, „Formarea cadrelor”, se face o analiză detaliată a lumii cadrelor „pe umerii cărora a căzut sarcina colectivizării” (p. 210). La începutul capitolului, cele două autoare explică motivele abordării acestei teme. În primul rând, în opinia dănelor, noul regim, pentru a se consolida, a fost nevoit să dea primul test de legitimitate în fața propriilor cadre. Apoi, au dorit să arate că motivul pentru care Partidul Comunist nu a reușit să păstreze un `impersonalism` printre cadre (care s-au transformat tot mai mult în „patroni de tip tradițional” și în `oameni mari`), s-a datorat mai ales eforturilor acestor cadre de a se proteja de modelul de guvernare, de inspirație sovietică, aplicat asupra lor. În altă ordine de idei, au dorit să sugereze că „rezistența la transformarea în subiecți obedienți, rezistență care a devenit o trăsătură specifică a socialismului, era larg răspândită printre cadrele care se eschivau de la ordinele primite, le reinterpretau sau exagerau în executarea lor [...]” (p. 159).

În continuarea capitolului, se stabilește clar cine erau aceste cadre, cum erau formate, care erau metodele pedagogice folosite pentru pregătirea lor, cum au făcut față misiunilor extrem de solicitante care li se încredințau, ce tipuri de muncă au făcut, cu ce probleme s-au confruntat. În finalul capitolului, autoarele desprind câteva concluzii interesante, dintre care, o parte le enumerăm mai jos: deficitul de cadre bine pregătite a favorizat abuzul de putere asupra țăranilor; nevoia de un mediu social al cadrelor a favorizat carierismul, nerespectarea ordinelor și clientelismul; conducerea partidului a pierdut în mod repetat controlul a ceea ce se întâmpla la sate și a fost astfel incapabil să oprească abuzurile cadrelor inferioare, lucru ce a generat împotrivirea țăranilor,

fapt ce a făcut necesară și mai multă forță; ideologia comunistă nu a `prins` niciodată complet, iar pentru multe dintre cadre legitimitatea regimului nu s-a creat niciodată.

Partea a doua, „Pedagogiile puterii: tehnologiile transformării satului românesc”, este formată din capitolele 4, 5 și 6. În capitolul 4, „Pedagogiile puterii și contestării cunoașterii”, se arată cum partidul a încercat să `educe` populația și să-i obțină adeviziunea la proiectul colectivizării, folosind o serie de metode, numite `pedagogii`. Principalele pedagogii prezentate în cuprinsul capitolului sunt: instrumentele de propagandă, întrecerile socialiste, modelarea prin exemplu, denunțările și demascările, întocmirea de scrisori și cereri, precum și munca de lămurire. Capitolul 5, „Pedagogiile «lămuririi»”, detaliază cea mai importantă formă de educație (în opinia autoarelor) prezentată în capitolul anterior, și anume munca de lămurire. La început, autoarele încearcă să explice ce anume înțelegeau țărani prin gospodărie colectivă, apoi prezintă câteva amintiri ale unor țărani intervievați despre munca de lămurire. Cea mai mare parte a capitolului însă, prezintă aspectele multiple ale muncii de lămurire, dinamica spațio-temporală a acesteia, precum și felul în care țărani s-au opus unui proces cărui nu-i dădeau nici o șansă de izbândă, cel puțin la început. O idee interesantă, exprimată aici de autoare este că, prin munca de lămurire dusă în rândul sătenilor, „noul regim comunist a instituit o nouă economie a vorbirii și tăcerii [...]. În viața cotidiană [...], efectul muncii de lămurire a fost – într-una dintre numeroasele ei ironii – reducerea la tăcere a celor vizați” (p. 314). Al 6-lea capitol, „Instigarea la lupta de clasă”, debutează cu o scurtă prezentare a modului cum înțelegea partidul problema luptei de clasă, precum și cu o lămurire a ceea ce însemna conceptul de chiabur. Apoi abordează trei tipuri de acțiuni, care aveau rolul tocmai de a promova lupta de clasă, și anume: pauperizarea chiaburilor prin intermediul cotelor, încercările de a le compromite prestigiul social, precum și promovarea noțiunii de `exploator`, prin care să distrugă relațiile din cadrul comunității. În finalul capitolului, autoarele prezintă câteva considerații referitoare la felul cum țărani au reacționat la aceste acțiuni (compasiune față de chiaburi, sau chiaburi care își plâng soarta), dar și la felul cum statul s-a inoculat, asemenea unui virus, în relațiile sociale, reușind să modifice legăturile sociale dintre locuitorii satelor și să-și atingă scopul: intrarea țărănilor în colectiv. Partea a treia, Rezultatele colectivizării, cuprinde ultimele două capitole. În capitolul 7, Formarea colectivelor, se analizează modalitatea de înscriere în colectiv, ritmul colectivizării, dar și variabilitatea procesului de colectivizare, aceasta din urmă impusă de structura etnică și religioasă a satelor, de colonizare, de mediul natural, de politica locală, de diferențele istorice între regiuni. Faptul că cercetările referitoare la variabilitatea procesului de colectivizare, nu au reușit să ofere concluzii definitive, acestea trebuie luate, în opinia autoarelor, doar ca sugestii de cercetări viitoare.

Ultimul capitol, „Restraticarea și birocratizarea vieții rurale”, analizează efectele schimbărilor apărute în lumea satului, în urma intervenției partidului-stat în viața țărănilor. Dintre acestea, o importanță deosebită au, în opinia autoarelor, mobilitatea socială și geografică, transformarea muncii, schimbarea configurațiilor de generație și gen, răsturnarea ierarhiilor de statut, transformarea `persoanelor` în `subiecți` ai statu-

lui birocratic. Toate aceste schimbări, strâns legate între ele, sunt analizate și explicate succint de autoare. Ultima parte a lucrării cuprinde concluziile finale ale celor două autoare, trei apendice, bibliografia și un indice de nume, locuri și termeni. Construită în jurul unor idei centrale, pe care autoarele le urmăresc cu insistență pe tot parcursul cărții, lucrarea „Țăranii sub asediu: colectivizarea agriculturii în România (1949-1962)”, scrisă de reputatele cercetătoare Gail Kligman și Katherine Verdery, s-a impus de la început ca una dintre lucrările etalon, poate chiar cea mai bună lucrare despre colectivizarea din România. Scrisă într-un limbaj accesibil, cartea îmbină armonios informații ce provin atât din vastele cercetări oral-istorice și de arhivă ale echipei din proiect, cât și din studiul unei bibliografii consistente. Valoarea lucrării, este însă dată de felul în care aceste informații sunt analizate, interpretate, explicate, cu ajutorul unor tehnici diverse ce provin din istorie, antropologie, sociologie, etnografie, drept și critică literară. Această abordare a colectivizării dintr-o perspectivă nouă, multidisciplinară, este remarcată și de istoricul Keith Hitchins, care afirma că este „cel mai cuprinzător și mai pătrunzător volum despre colectivizarea agriculturii în România. Autoarele analizează colectivizarea din toate unghiurile importante și oferă un cadru larg din care putem să judecăm cauzele colectivizării și metodele folosite pentru aplicarea ei” (vezi coperta posterioară a volumului).

Ciprian PUSTA